

Päivätoiminnan kehittäminen erityistä tukea tarvitseville oppilaille

Hanna Dahllund & Marjo Leinonen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Päivätoiminnan kehittäminen erityistä tukea
tarvitseville oppilaille**

Hanna Dahllund & Marjo Leinonen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2019

Hanna Dahllund & Marjo Leinonen

Päivätoiminnan kehittäminen erityistä tukea tarvitseville oppilaille

Vuosi 2019

Sivumäärä 41

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda uudenlainen toimintamalli erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden päivätoimintaan. Päivätoiminta on lakisääteistä vammaisopetuksen oppilaille koko peruskoulun ajan. Päivätoiminta on virikkeellistä toimintaa koulupäivien jälkeen. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Uudellamaalla sijaitseva yhtenäiskoulu, joka esiintyy työsamme anonyyminä. Yhtenäiskoulu tarkoittaa koulua, jossa luokka-asteet ovat ensimmäisestä luokasta yhdeksänteen. Kyseisessä koulussa päivätoimintaa järjestävät samat ohjaajat, jotka ohjaavat oppilaita myös koulupäivinä. Toiveena oli opinnäytetyön antavan kyseiselle koululle heidän tarvitsemansa hyödyn päivätoiminnan kehittämisessä. Kehittämistehtävä keskittyi edistämään oppilaiden sekä ohjaajien osallisuutta päivätoiminnan kehittämistyössä.

Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössä olivat osallisuuden edistäminen erityisopetuksessa, vuorovaikutuksen moninaisuus päivätoiminnassa, työn kehittäminen sekä kehitysvammaisuuden käsittely yleisellä tasolla.

Opinnäytetyön aineisto koostui työyhteisössä käydyistä keskusteluista, kyselyistä sekä oppilaita että ohjaajista tehdyistä havainnoista. Pääasiallinen tutkimusmenetelmä oli toimintatutkimus, joka oli luonnollinen valinta menetelmäksi. Tutkimusaineistoa peilattiin tutkimuskysymyksiin niin laadullisten- kuin määrällistenkin menetelmien avulla, jotka liittyvät toimintatutkimukseen menetelminä.

Aineiston perusteella tarve päivätoiminnan kehittämistyölle oli selkeä. Alun innostuksen jälkeen osasta työyhteisöä pystyi havaitsemaan jonkinlaista muutosvastaisuutta prosessia kohtaan. Havaintojen perusteella pääasiallinen kohderyhmä eli erityisoppilaat olivat muutokseen tyytyväisiä. Tätä ei kuitenkaan pystytty todentamaan muuten kuin oppilaita tehtyjä havaintoja tulkitsemalla. Kehittämisehdotukseksi nousi mahdollisuus keskustelu- ja kehittämispajojen jatkamiselle, joka lisäisi vuorovaikutusta ohjaajien välillä sekä antaisi mahdollisuuden oman työn kehittämiseksi yhdessä muiden kanssa. Yhtenäisen päivätoimintamallin avulla oppilaille syntyisi selkeä kuva toiminnasta, riippumatta ympärillä olevista ihmisistä tai vaihtuvista paikoista.

Asiasanat: Osallisuus, päivätoiminta, toimintatutkimus, vuorovaikutus

Hanna Dahllund & Marjo Leinonen

Developing after school daily activities for students with special needs

Year 2019

Pages

41

The purpose of this thesis was to create a new kind of operating model for students requiring specific support for their after school daytime activities. The after school daytime activities are statutory for disabled students during their primary school years.

The after school daytime activities are stimulating activities that are arranged after school lessons. This thesis was commissioned by a comprehensive school located in the Uusimaa region, which appears anonymous in this thesis. The meaning of a comprehensive school is a school where there are all the grades from primary to secondary, from first to ninth. In this particular school the same teachers that teach the students their normal lessons arrange the after school daytime activities. The aim of this thesis was to give this school the benefits they needed to develop their after school daytime activities. The development tasks focused in encouraging students and the instructors to participate in developing the after school daytime activities.

The essential concepts in this thesis were to encourage the participation in special education and diverse interaction in the after school daytime activities, improvement of the work and handling of mental disabilities in general. The material of this thesis consists of conversations in the working environment, questionnaires and observations made on the students and instructors.

The main research technique was operational research, which was the obvious choice for research. The research material was reflected with both qualitative and quantitative methods which relate to the operational research as techniques

Based on the material the need for developing the after school daytime activities was clear. After the initial enthusiasm, some resistance towards the changes in the process was detected in some parts of the work community. Based on the observations the main target group, the students, were content with the changes. We were not able to verify this in other way than by interpreting the observations made on the students. The possibility to continue the development discussions and development workshops arose as the developmental proposal. This would increase the interaction between the instructors and would give the opportunity to develop their own work with others. With an unified operational model the students would have a clear understanding of the activities regardless of the people around them or changes in location.

Keywords: Involvement/participation, daytime activities, operational research, interaction

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Toimintaympäristön kuvaus	7
3	Toiminta-alueittain annettava opetus	8
3.1	Ohjaajana toiminta-alueittain annettavassa opetuksessa	10
4	Keskeiset käsitteet	10
4.1	Kehitysvammaisuus	11
4.2	Osallisuuden edistäminen erityisopetuksessa	11
4.3	Vuorovaikutus päivätoiminnassa	12
4.4	Työn kehittäminen.....	13
5	Tavoitteet ja yhteys työelämään	14
6	Toimintatutkimus.....	15
7	Kehittämistyön kulku ja toteutus.....	17
7.1	Suunnittelupaja sekä toiminta rakennus A:lle ja rakennus B:lle	18
7.2	Suunnittelupaja sekä toiminta rakennus C:ssä	20
7.3	Väliarvioinnit	22
7.4	Palautekyselyt	23
8	Tulokset	23
9	Pohdinta.....	29

1 Johdanto

Opinnäytetyö tehtiin parityönä Uudellamaalla sijaitsevaan yhtenäiskouluun, perustuen toimintatutkimusmenetelmään. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää uusi toimintamalli erityislasten päivätoimintaan, sekä vahvistaa oppilaiden osallisuutta ja vuorovaikutusta, niin toistensa kuin ohjaajienkin välillä.

Koulussa on seitsemän TOI-opetuksen (toiminta-alueittain annettava opetus) luokkaa, joissa jokaisessa kuusi oppilaspaikkaa. Toiminta-alueittain annettavaa opetusta avataan myöhemmässä luvussa. Koulu on yhtenäiskoulu, johon kuuluu ala-, sekä yläkoulu. Luokka-asteita koulussa on ensimmäisestä luokasta yhdeksänteen. Näin ollen koulun jälkeen annettavassa päivätoiminnassa (myöhemmin käytämme pelkästään sanaa päivätoiminta) olevien oppilaiden ikä vaihtelee seitsemän ja kuudentoista ikävuoden välillä.

Tarve päivätoiminnan kehittämiseksi on ollut jo pitkään puheissa ja nähtävissä. Koulun rehtori on myös ilmaissut tarpeen tällaiselle kehittämistyölle. Rehtorin aloitteesta alkoi pohdinta mahdollisuudesta tehdä aiheesta opinnäytetyö. Aihe oli kiinnostava ja oman työn kannalta ajankohtainen, joten tätä oli mieluista ja luontevaa ryhtyä kehittämään.

Erityistä tukea tarvitsevilla oppilailla on lakisääteinen oikeus päivätoimintaan (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista 8b§). Päivätoiminnan kehittämisen avulla tuetaan myös ohjaavan henkilöstön osallistumista yhteisen toiminnan kehittämiseen ja toteuttamiseen yli luokkarajojen. Opinnäytetyön avulla pyrittiin luomaan yhdessä erityisluokkien ohjaajien kanssa toimiva päivätoimintamalli, josta hyötyisivät niin oppilaat kuin itse ohjaajatkin.

Toimintaa kehittäessä ja suunniteltaessa tulee huomioida iältään, haastavuudeltaan ja fyysisiltä ominaisuuksiltaan erilaiset oppilaat. Toiveena oli löytää ja kehittää toimiva ja laadukas erityislasten päivätoimintamalli, jota voidaan hyödyntää ja muokata tulevaisuudessakin tarpeiden mukaan.

Koulun sisäinen päivätoiminnan kehittämistyö oli aloitettu tekemällä erityisluokkien ohjaajille kyselyt päivätoiminnan suunnittelusta ja kehittämisestä. (kyselyt liitteenä.) Kyselyissä oli kaksi valmista vaihtoehtoa sekä kohta omalle päivätoiminnan kehittämisehdotukselle. Valmiit vaihtoehdot kyselyihin tarjottiin, koska tällä tavoin toiveena oli saada mahdollisimman monia erilaisia ideoita päivätoiminnan kehittämiseksi. Kyselyt oli tehty yhdessä erityisopettajan ja rehtorin kanssa. Opinnäytetyön tekemisessä käytettiin valmista aineistoa kyselyiden tulokista, joiden pohjalta jatkettiin päivätoiminnan kehittämistyötä. Kyselyiden pohjalta pidettiin ensimmäinen suunnittelupaja, josta tullutta materiaalia hyödynnettiin valmiissa opinnäyte-

työssä. Ohjaajille oli kerrottu opinnäytetyön tekemisestä koskien päivätoiminnan kehittämistä, sekä siihen materiaalina käytettävän kyselyitä, kyselyiden vastauksia ja keskusteluista tehtyjä muistiinpanoja ja äänitallenteita.

Kyselyiden tulosten perusteella, aloitettiin päivätoiminnan suunnittelu ja kehittäminen yhdessä ohjaavan henkilökunnan kanssa. Kun uutta päivätoimintamallia oli toteutettu 1-2 kuukautta, kerättiin suullisesti palautetta ohjaajilta toiminnan sujuvuudesta, mahdollisista haasteista ja toimimattomuudesta. Tämän pohjalta pystyttiin muuttamaan toiminnan suuntaa. Lopuksi suunniteltiin uudet sähköiset kyselyt, joilla kerättiin palautetta ohjaajilta toiminnan onnistumisesta. Opinnäytetyönä tehtävä päivätoiminnan kehittäminen päättyi osaltamme kevääseen 2019, mutta jatkuu uuden lukuvuoden alkaessa työyhteisössä.

2 Toimintaympäristön kuvaus

Opinnäytetyö tehtiin kouluun, joka esiintyy anonyyminä rehtorin pyynnöstä. Koulu on yhteiskoulu, joka sijaitsee Uudellamaalla ja se kuuluu kyseisen kaupungin sivistystoimen toimialaan. Koulussa on noin 800 oppilasta ja se toimii kolmessa eri rakennuksessa, rakennus A, rakennus B sekä rakennus C, näissä rakennuksissa sijaitsevat myös seitsemän TOI-opetusluokkaa, joita opinnäytetyömme koskee. TOI-opetus on toiminta-alueittain annettavaa opetusta, jota annetaan kehitysvammaisille lapsille. Kaikilla oppilaille on erityisen tuen päätös ja pidentetty oppivelvollisuus. Nämä seitsemän TOI-luokkaa toimivat yleisopetuksen luokkien kanssa samoissa tiloissa. Luokilla on maksimissaan kuusi oppilaspaikkaa, mutta oppilaiden määrä voi vaihdella eri vuosina. Ohjaajia on viisi, kuutta oppilasta kohden, lisäksi luokissa on erityisopettaja.

Tavoitteena toiminta-alueittain annettavassa opetuksessa on opetella taitoja, joiden avulla oppilas selviytyy mahdollisimman itsenäisesti elämässään. Toiminta-alueita ovat motoriset taidot, kieli- ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, kognitiiviset taidot sekä päivittäisten toimintojen taidot. Toiminta-alueita ei opiskella erillisinä oppitunteina vaan toimintojen harjoittelu ja oppiminen tapahtuu muiden oppiaineiden sisällä, esimerkiksi kotitaloustunnilla harjoitellaan niin hienomotorisia taitoja kuin vuorovaikutustaitojakin. (Juurikainen 2018, 21.) Päivätoiminnan tarkoituksena on tukea näitä samoja tavoitteita erilaisten aktiviteettien avulla.

Erityisopetuksessa olevat oppilaat ovat oikeutettuja aamu- ja iltapäivätoimintaan, jota tarjotaan ennen ja jälkeen koulupäivän (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista 8b§). Päivätoiminta on osa oppilaan kokonaisvaltaista terveyttä, hyvinvointia ja kehitystä tukevaa toimintaa. Toiminnan on tärkeää muodostua lapsen kannalta monipuoliseksi kokonaisuudeksi, jossa tarjotaan mahdollisuutta sosiaaliseen vuorovaikutukseen, virikkeelliseen

toimintaan sekä myös rentoutumiseen ja oppilasta itseään kiinnostavaan toimintaan. Päivätoiminnassa tulee huomioida myös erityisoppilaiden yksilölliset tarpeet. (Peltonen 2008, 127-128.)

Oppilailla on erilaisia toiminta- ja keskittymiskyvyn haasteita, jotka esiintyvät liikuntarajoitteina tai haastavana käytöksenä. Tämä tulee huomioida toimintaa suunniteltaessa ja kehiteltäessä, jotta toimintaan osallistuminen olisi oppilaille mielekästä ja onnistumisen kokemukset olisivat mahdollisia. Myös koulun tilat asettavat omat rajoitteensa toiminnalle. Rakennus C on rakennus, jossa luokkia on kolmessa kerroksessa, eikä siellä ole hissiä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei esimerkiksi pyörätuolilla kulkeva oppilas voi siirtyä päivätoimintaan sellaiseen tilaan, joka sijaitsee tämän rakennuksen ylemmissä kerroksissa.

Aiemmin päivätoimintaa toteutettiin seitsemässä eri tilassa/luokassa. Jokainen luokka suunnitteli oman toimintansa, joka tarkoitti sitä, että kaikki oppilaat ja ohjaajat olivat omia ”yksi-koitansa” eivätkä juurikaan toimineet yhteistyössä keskenään eikä yhteistä toimintamallia ollut. Tilat, joissa toimintaa toteutettiin, sijaitsivat kolmessa eri rakennuksessa. Tällainen toimintakulttuuri ei tukenut oppilaiden tutustumista toisiin oppilaisiin eikä ohjaajiin. Vuorovaikeus ja yhteistoiminta jäivät hyvin pienimuotoiseksi ja vähäiseksi.

3 Toiminta-alueittain annettava opetus

Perusopetuslaki velvoittaa kaikki kunnat järjestämään perusopetusta kaikille sen kunnan perusopetusikäisille tai huolehtimaan vastaavan opetuksen saamisesta (Perusopetuslaki 4§). Opetusmäärä perusopetuksessa on tavallisesti yhdeksän vuotta. TOI-opetuksessa oleville oppilaille on usein tehty päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Tuolloin lapselle tehdään erityisen tuen päätös ja laaditaan HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, myöhemmin käytetään vain lyhennettä HOJKS.

Toiminta-alueittain annettavaa opetusta annetaan vain silloin, kun oppilas ei pysty opiskelemaan kehitysvammansa tai sairautensa takia edes yksilöllistetyinkään oppiainejaon mukaisesti. Toiminta-alueittain annettavaa opetusta annetaan sama viikkotuntimäärä kuin yleisopetuksen opetussuunnitelmassa. (Juurikainen 2018, 18-20.)

Toiminta-alueittain annettava opetus poikkeaa tavallisesta oppiaineittain annettavasta opetuksesta. Opetus pyrkii antamaan oppilaalle tietoja ja taitoja, joiden avulla hän selviytyisi mahdollisimman omatoimisesti tulevaisuudessa. Opetus suunnitellaan yksilöllisesti oppilaan vahuuksien mukaan sekä asetetaan tavoitteet, jotka kirjataan HOJKS:iin. Tavoitteet oppimiseen asetetaan siten, että ne ovat mahdollista saavuttaa sekä mielekkäitä oppilaalle. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 71.) Tavoitteita tarkistetaan ja päivitetään

kaksi kertaa vuodessa yhdessä huoltajien, opettajan, ohjaajien sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kuten puhe-, toiminta-, musiikki-, fysioterapeuttien kanssa.

Toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen kuuluu viisi toiminta-aluetta:

1. *Motoriset taidot* sisältävät kehon hahmottamisen vahvistamisen sekä kokonais- ja hienomotoristen taitojen kehittymisen tukemisen (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).
2. *Kieli ja kommunikaatio taidot* pitävät sisällään oppilaille ominaisten kommunikaatiomuotojen harjoittelua. Tavoitteena on myös oppilaan oleminen vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja ymmärretyksi tuleminen. Käsite- ja sanavaraston lisääminen oppilaan käyttämän kommunikaatiomenetelmän avulla joko suullisesti, viittomien tai erilaisten apuvälineiden kautta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)
3. *Sosiaalisten taitojen* tavoitteena on ryhmässä toimimisen taitojen ja osallisuuden kehittyminen. Se sisältää erilaisissa ympäristöissä toimimista ja vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelua. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)
4. *Päivittäisten toimintojen taidot* sisältävät tavoitteen lisätä oppilaan aktiivista osallistumista omassa ympäristössään. Edistää omatoimisuutta ja itsenäistymistä. Taitojen harjoittelu tapahtuu arkisissa tilanteissa ja edistää muitakin toiminta-alueitten taitoja. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)
5. *Kognitiivisten taitojen* tavoitteena on tukea oppimisen, muistamisen ja ajattelemisen kehittymistä. Sekä oppia hyödyntämään ja käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

Toiminta-alueita harvemmin opiskellaan omina erillisinä toimintoinaan, vaan niitä harjoitellaan koulun arjessa sisältyen eri oppitunteihin. Esimerkiksi kotitaloustuntiin sisältyy niin sosiaalisten, motoristen sekä päivittäisten toimintojen taitojen harjoittelua, ruoanlaiton ohessa. Kotitaloustunnilla voidaan toteuttaa myös kognitiivisten taitojen harjoittelua muun muassa lajittelemalla ruokailuvälineitä oikeisiin lokeroihin, stimuloimalla aisteja erilaisilla tuoksuilla ja mauilla. Kieli- ja kommunikaatiotaitoja harjoitellaan kaikissa koulun päivittäisissä tapahtumissa. Kommunikoinnin ymmärtäminen ja sen tuottaminen ovat suuressa merkityksessä vuorovaikutuksessa. Kaikilla oppilailla ei ole kielellisiä valmiuksia kommunikoida, jolloin kommunikointia harjoitellaan erilaisten kommunikoinnin apuvälineiden, kuten kuvakansioiden, sähköisten kommunikointivälineiden tai tukiviittomien avulla. (Tikoteekki 2019.)

Opetuksessa käytetään konkreettisia välineitä ja päivät ovat hyvin strukturoituja, eli jäseneltyjä. Esimerkiksi matemaattisia taitoja voidaan harjoitella lajittelemalla, luokittelemalla

ja laskemalla erilaisia esineitä. Koulupäivän kulku on esitetty kuvin, jolloin päivän tapahtumien hahmottaminen oppilaille on helpompaa. Oppiminen tapahtuu pienin askelin sekä suurien toistomäärien kautta.

3.1 Ohjaajana toiminta-alueittain annettavassa opetuksessa

Ohjaaja on suuressa roolissa erityisoppilaan kouluarjessa. Ohjaajana tulee toimia oppilaalle asetettujen tavoitteiden mukaisesti, sekä huomioida jokainen oppilas yksilöllisesti. Ohjaajan tulisi tehdä itsestään mahdollisimman tarpeeton, hyödyntäen oppilaan omia voimavaroja ja vahvuuksia. Ohjaajana tulee toimia eettisten periaatteiden mukaisesti, osallisuutta tukien, kaikkia tasa-arvoisesti kohdellen ja itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Ohjaajan olisi osattava tunnistaa ja ottaa huomioon oppilaiden yksilöllisyys sekä kulttuuriin ja arvoihin liittyvät näkemykset. (Talentia 2017, 21.)

Ohjaajan tehtävänä on huolehtia ja ohjata oppilaita koko koulupäivän sekä tämän jälkeen tapahtuvan päivätoiminnan ajan alkaen aamulla oppilaan vastaanottamisesta, siihen kun hän iltapäivällä lähtee koulusta kotiin. Ohjaaja vastaa oppilaan perustarpeiden huolehtimisesta, kuten wc käynneistä ja ruokailuista. Oppitunneilla oppilaan ohjaaminen opettajan ohjeiden mukaisesti kuuluu koulupäivien toimenkuvaan. Koulupäivien jälkeen tapahtuva päivätoiminta on myös ohjaajien vastuulla. Päivittäinen yhteydenpito oppilaan perheen kanssa kuuluu opettajan lisäksi myös ohjaajalle, joko viestivihon tai sähköisten sovellusten kautta. Ohjaajan tehtäviin kuuluu myös toimia oppilaiden äänenä ja mielipiteiden julkittajana. Ohjaajat osallistuvat myös eri yhteistyötahojen kanssa pidettäviin palavereihin sekä oppilaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tekoon, eli HOJKS:iin. Myös tutustumiset yläkouluikäisten oppilaiden kanssa toisen asteen jatkokoulutuspaikkoihin kuuluvat ohjaajien työnkuvaan. Moniammatillisen yhteistyön tarkoituksena on antaa tietoa oppilaasta puolin ja toisin. (Työpaikan perehdytyskansio 2019; Juurikainen 2018, 15.)

Kyseisessä koulussa ohjaajat vastaavat päivätoiminnan suunnittelusta, valmistelusta ja toteutuksesta.

4 Keskeiset käsitteet

Tässä luvussa esitellään lyhyesti keskeisiä käsitteitä, kehitysvammaisuutta, osallisuuden edistämistä erityisopetuksessa, vuorovaikutusta päivätoiminnassa sekä työn kehittämistä. Nämä keskeiset käsitteet muodostavat viitekehyksen opinnäytetyölle.

4.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvamma ei ole sairaus. Lääketieteellisestä näkökulmasta kehitysvammaisuutta verrataan normaaliin, terveeseen ja vammattomaan tilaan. Tietyntylaiset kromosomipoikkeavuudet, periytyvät sairaudet ja kehityshäiriöt saatetaan todeta jo raskausaikana. Tavallisimmin kehitysvamma ilmenee vasta lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana, koska kehitys ei etene odotetulla tavalla. (Kaski & Manninen & Pihko 2009, 26.)

Kehitysvammaisuutta voi olla lievää, jolloin ihminen voi pärjätä jopa melko itsenäisesti. Kehitysvamma voi olla myös vaikea-asteinen, jolloin ihminen tarvitsee paljon apua jokapäiväisessä elämässään. Kehitysvammaisuus voi johtua raskausajan aikana olleista ongelmista, lapsuusiän aikana tapahtuneesta onnettomuudesta/sairaudesta, perintötekijöistä tai syy voi jäädä tuntemattomaksi. Kehitysvammaisuus rajoittaa osaa ihmisen toiminnoista sekä vaikeuttaa kykyä oppia ja ymmärtää asioita. (Kehitysvammaliitto 2019.) Usein kehitysvammaan voi liittyä muitakin lisävammoja, joka voi vaikeuttaa liikkumista, puhetta tai vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Kuitenkin kehitysvammaiset ihmiset oppivat uusia asioita samoin kuin muutkin ihmiset, vaikka oppiminen ja käsitteellinen ajattelu on vaikeampaa kuin muille. Kehitysvammaiset ihmiset tarvitsevat tukea, ohjausta ja palveluita, jotta he voivat elää tasa-arvoisina yksilöinä yhteiskunnassamme. (Tukiliitto 2019.)

Kohderyhmässä kehitysvammaisuus näkyy monin eri tavoin. Oppilailla on erilaisia määriteltyjä sekä määrittelemättömiä kehitysvammadiagnooseja sekä eritasoisia autismin kirjon piirteitä. Osa on hyvinkin autettavia liikuntarajoitteisia ja osa taas omatoimisia mutta ohjausta ja tukea tarvitsevia. Suurella osalla oppilaista on haasteita puheen tuottamisessa sekä kommunikaatiossa ylipäänsä. Monella oppilaalla on kommunikaatiota tukevia apuvälineitä käytössään. Jotta kehitysvammaisen oppilaan osallisuus ja kuulluksi tuleminen toteutuisi on aikuisilla siinä suuri vastuu. Oppilaan kuulluksi tuleminen vaatii tilanteen kokonaisvaltaista huomiointia, joka onnistuu parhaiten ammattilaiselta, jolla on hyvä tuntemus oppilaasta. (THL 2019.)

4.2 Osallisuuden edistäminen erityisopetuksessa

Osallisuus mielletään yleensä siten, että ihminen tuntee olevansa osallisena jossakin itseään koskettavassa asiassa tai tekemisessä (THL 2018). Päivätoiminnan kehittämisenä pyrittiin osallistamaan niin ohjaajia kuin oppilaitakin. Ohjaajien osallisuus toteutui päivätoiminnan suunnittelussa sekä toteutuksessa, vaikuttamalla suunnitteluun omilla ehdotuksillaan yhdessä muiden kanssa. Osallistamalla ohjaajia päivätoiminnan suunnittelussa, tarjottiin heille mahdollisuus vaikuttaa omaan työhönsä. Kehittämistyössä tavoitteena oli myös suunnitella ja toteut-

taa päivätoimintaa ryhmissä tavalla, jossa kaikki ovat samalla viivalla eikä kukaan asetu toisen yläpuolelle. Dialogisen keskustelun lähtökohtana on, että jokaisen omakohtainen näkökulma on yhtä arvokas kuin muidenkin. Työhyvinvoinnin kannalta on tärkeää pystyä vaikuttamaan omaan työhönsä, hyvinvointi työssä on kaikkien etu, joka heijastuu ympäristöön. (Talenta 2017, 50-53.)

Oppilaiden osallisuus toteutui järjestämällä heille ympäristö, joka on turvallinen ja virikkeellinen, josta he saavat uusia elämyksiä ja onnistumisen kokemuksia. Oppilaille annettiin myös mahdollisuus tehdä itseään koskevia valintoja muun muassa erilaisten toiminnallisten tuokioiden välillä. Oppilaiden tulee voida olla osallisia ja toimia yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa kaikilla eri elämäntilanteilla, niin myös koulussa. Näin ollen oppilas itse ja muut yhteisön jäsenet tottuvat siihen, että heillä on oikeus osallistua ja olla mukana yhteisten asioiden suunnittelussa. Myös kehitysvammaisen lapsen oikeutta tulla kuulluksi hänen toiveistaan, tulee kuunnella ja kunnioittaa. Oppilaalle täytyy löytyä keinot, joilla hän voi ilmaista mielipiteensä. (Kehitysvammaliitto 2016.)

Oppilaille voi olla usein vaikea itse keksiä ja löytää uusia toimintamalleja, jolloin ohjaajien tehtävänä päivätoiminnan kehittämisessä on luoda ja antaa heille tähän mahdollisuus. Tähän asti päivätoimintaa on järjestetty omissa pienissä ryhmissä, samoissa, joissa koulupäivätkin vietetään. Tällöin oppilaille ei synny juurikaan uusia kontakteja muiden luokkien oppilaisiin tai ohjaajiin. Päivätoiminnan kehittämisellä oli tarkoitus kehittää myös tätä asiaa. Pyrkimys oli kehittää strukturoitua ja mielekästä toimintaa viikon jokaiselle päivälle, yhdessä erityisluokkien ohjaajien kanssa.

4.3 Vuorovaikutus päivätoiminnassa

Vuorovaikutus voi olla puhetta, eleitä, katseita, ääntelyitä tai ilmeitä. Vuorovaikutus on kommunikaation käsite, jolla tarkoitetaan sanallista tai sanatonta viestintää. Vuorovaikutuksen keskeisimpiä taitoja ovat muun muassa keskustelu- ja neuvottelutaidot, yhteistyö- ja yhteistoimintataidot sekä empatiataidot. (Kauppila 2005, 19,24.) Nämä vuorovaikutustaidot ovat keskeisessä roolissa päivätoiminnan kehittämistyössä niin aikuisten kuin oppilaidenkin kannalta.

Päivätoiminnan kehittämisessä nousi esiin myös työyhteisön vuorovaikutuksen lisääminen ja sen parantaminen. Huono vuorovaikutus tai vuorovaikutuksen puute voivat olla esteenä työyhteisön hyvinvoinnille sekä työn kehittämiseksi (Hämäläinen 2005, 89). Pyrkimys oli kehittää uudenlaista vuorovaikutuskulttuuria antamalla ohjaajille jo suunnitteluvaiheessa mahdollisuus vaikuttaa päivätoiminnan kehittämiseen. Yhdessä suunnittelemalla ja keskustelemalla erilaisista toiveista sekä tarpeista, toivottiin ohjaajien sitoutuvan ja motivoituvan päivätoiminnan

kehittämiseen ja toteuttamiseen. Motivoituminen ja sitoutuminen voi olla parempaa, kun on saanut olla itse vaikuttamassa asioiden etenemiseen, ilman jonkun muun antamaa määräystä.

Päivätoiminnan kehittäminen voi antaa myös oppilaille uudenlaisia vuorovaikutuksen kokemuksia niin toisten oppilaiden kuin ohjaajienkin kanssa. Uudenlaisella päivätoiminnan järjestämisellä, oppilaat tutustuvat vieraampiinkin ohjaajiin ja oppilaisiin, jolloin kaikkien vuorovaikutustaidot vahvistuvat. Sosiaalialan ammattilaisilla tulee olla riittävät tiedot ja taidot eri kommunikaatiomenetelmistä sekä halua ja valmiuksia edistää vuorovaikutusta niiden avulla. Vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ja tasavertaisuus voi rakentua vain aidosta kiinnostuksesta toista ihmistä kohtaan. (Tukiliitto 2017.)

Suurimmalla osalla päivätoimintaan osallistuvista oppilaista on jonkinasteinen puheen tuottamisen häiriö, joka vaikeuttaa kommunikointia. Osalla oppilaista on puhetta tukevia apuvälineitä käytössään, joiden kautta he kommunikoivat. Erilaiset kommunikoinnin apuvälineet tulevat päivätoiminnan kautta tutuiksi myös muille ohjaajille, heidän tutustuessaan itselleen vieraampiin oppilaisiin. Vaikeammin vammaisten vuorovaikutus tapahtuu ilmeiden, eleiden ja ääntelyiden kautta, jolloin ohjaaja tulkitsee oppilasta. (Juurikainen 2018, 25-26.) Tämä voi nousta haasteeksi kehittämistyössä, kuinka saada näiden oppilaiden ääni kuuluviin, jotta toiminta olisi heillekin mielekästä. Asettamalla kysymykset eri tavoin, varmistetaan, onko oppilaan viesti ymmärretty oikein. Tässä käytetään vaihtoehtoisia kommunikaatiovälineitä apuna kunkin oppilaan taitojen ja tarpeiden mukaisesti.

Erityislasten kanssa työskentelyssä, eettisyys nousee esiin myös vuorovaikutustilanteissa. Tulkitseeko ohjaaja vuorovaikutustilanteissa oppilaalta saamaansa viestiä itseään vai oppilasta hyödyttävällä tavalla. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi johdattelevat kysymykset sekä olettamukset oppilaan aiemmista kyvyistä toimintaan. Mönkkönen (2007, 34) kirjoittaa vuorovaikutuksen eettisyydestä kirjassaan seuraavasti: ”Vuorovaikutuksen laatu ja vastavuoroinen, dialoginen kohtaaminen on siis tavallaan eettisten periaatteiden soveltamista käytäntöön”. Näin ollen eettinen työskentelytapa toteutuu tai jää toteutumatta jokaisessa vuorovaikutustilanteessa niin oppilaiden kuin työyhteisönkin kesken. (Mönkkönen 2007, 34.)

4.4 Työn kehittäminen

Kehittämällä päivätoimintaa pyrittiin luomaan toimivampaa päivätoimintamallia, jota olisi helppo käyttää ja tarvittaessa muokata tarpeisiin sopivaksi. Tämän toivottiin helpottavan ohjaajien paineita päivätoiminnan suunnittelussa. Tämä on ollut jo pitkään mielipiteitä jakava aihe ohjaajien keskuudessa. Haasteena päivätoiminnassa on ollut ohjaajien lukumäärän pienentyminen verrattuna koulupäiviin, jolloin tekeminen päivätoiminnassa ei voi olla niin vaati-

vaa mitä se monelle oppilaalle on koulupäivän aikana. Koulupäivän aikana jokaisella oppilaalla on oma ohjaaja ja päivätoiminnan aikana noin kaksi ohjaajaa viittä-kuutta oppilasta kohden. Koulupäivät etenevät tarkan päiväjärjestyksen mukaisesti, myös päivätoimintaan on toivottu suunnitelmallisempaa ja paremmin jäsennettyä toimintaa.

Kehittämistyössä kaikkien mielipiteet tulisi ottaa huomioon ja osallistaa ohjaajia sekä oppilaita yhdessä tekemiseen. Sitoutuminen tekemiseen voisi olla motivoivampaa, jos ohjaajilla on mahdollisuus saada äänensä kuuluviin jo suunnitteluvaiheessa ja oppilailta mahdollisuus vaikuttaa päivätoiminnan sisältöön tuomalla omia toiveitaan esille tekemisestä. Ohjaajat suunnittelevat toiminnalle raamit ja oppilaat saavat vaikuttaa sisältöön. Esimerkiksi tiettyinä päivinä on liikuntasali varattuna ja tällöin toiminta on luonnollisesti liikuntaa, mutta oppilaat voivat ehdottaa haluamiaan liikuntamuotoja.

Työn kehittämisessä ihmisillä on taipumusta kokea muutokset uhkaavina ja vastustaa sekä hidastaa niiden tapahtumista. Tämä tapahtuu siitakin huolimatta, että nykytilanteeseen ei olla tyytyväisiä ja tiedostetaan muutoksen välttämättömyys. Haluttomuus muutokseen voi usein perustua totuttuun ja turvalliseen toimintamalliin. Tuttu ja turvallinen voi usein estää ihmistä näkemästä uusia mahdollisuuksia järjestää työtään mielenkiintoisemmaksi itselleen ja muille. Kuitenkin kehittämällä omaa työtä, olisi tavoitteena rakentaa koko työyhteisölle toimintamalli, jossa kaikkien kyvyt ovat käytössä kokonaisvaltaisesti ja innostuneesti. (Mäkipeska & Niemelä 2002, 8 -17.)

Työn kehittäminen onnistuu parhaiten kehittämällä työtä pitkäjänteisesti, eikä turvautumalla väliaikaisratkaisuihin. Tämä edellyttää, että työyhteisö on valmis olemaan muuntautumiskykyinen ja toimintaa ennakoimaan, kehitetään ja arvioidaan jatkuvasti. Työyhteisön joustavuus ja yhdessä toimiminen ovat myös ensiarvoisen tärkeässä asemassa, kehitettäessä omaa työtään. (Työterveyslaitos 2019.)

5 Tavoitteet ja yhteys työelämään

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden päivätoimintaa. Kehittämisen tarkoituksena oli luoda toimiva malli päivätoimintaan, jolla tuetaan oppilaiden koulupäivienkin aikana tehtävää kuntouttavaa työtä, HOJKS:n tavoitteiden mukaisesti.

Opinnäytetyö haki vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten henkilökunnan osallisuus näkyy päivätoiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä

2. Miten oppilaiden osallisuus näkyy päivätoiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä

Virikkeellinen ja järjestelmällisempi toiminta oppilaiden iltapäiviin oli yksi tavoite opinnäytetyöprosessin aikana. Oppilaiden kannalta katsottuna päivätoiminnan kehittäminen, toisi heille selkeämmän kuvan siitä, kuinka päivä etenee koulupäivän jälkeen. Uudenlaisen päivätoimintamallin myötä oppilaille mahdollistetaan uusia ja erilaisia vuorovaikutustilanteita muiden oppilaiden ja ohjaajien kanssa. Päivätoimintamallia kehittämällä toivottiin luotavan enemmän yhteistoiminnallisempaa päivätoimintaa.

Tavoitteeksi opinnäytetyön aikana pyrittiin saamaan ohjaajia osallistumaan suunnitteluun ja tämän kautta toteuttamaan uudenlaista päivätoimintaa erityislapsille, jolloin ohjaajat itse pystyvät vaikuttamaan toimintaan ja oman työnsä mielekkyyteen. Toiveena oli, että oman työn kehittäminen ja suunnittelu tukevat ohjaajien omaa työhyvinvointia. Tätä kautta myös ohjaajien mahdollinen innostava ja motivoitunut työote heijastuu positiivisesti myös oppilaisiin.

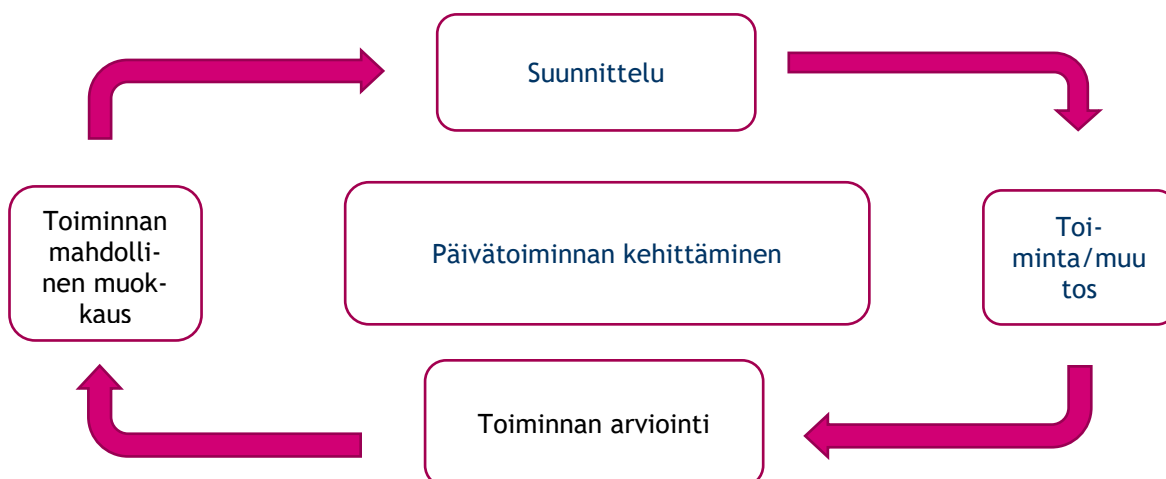
Opinnäytetyöllä pyrittiin luomaan päivätoimintaan toimintakulttuuri, joka jatkuisi koulussa myös opinnäytetyöprosessin jälkeen. Jotta tämä ei olisi vain opinnäytetyön aikana tapahtuvaa toimintaa, toiminnan jatkuminen vaatisi sen, että opinnäytetyöprosessin jälkeen työyhteisöstä löytyisi halukas jatkamaan päivätoiminnan kehittämistä. Erityislasten päivätoiminta muokkautuu lähes vuosittain, oppilaiden toimintakyvyn ja tuen tarpeen mukaisesti.

Opinnäytetyö kytkeytyy koulun sisäiseen päivätoiminnan kehittämistyöhön, johon liittyen on tehty alustavat kyselyt päivätoiminnan kehittämisestä ohjaavalle henkilökunnalle, kyselyt liitettiin tutkimuslupahakemukseen. Kyselyitä tehtiin kaksi erilaista, toinen kysely oli suunnattu rakennus A:n ja rakennus B:n ohjaajille ja toinen vain rakennus C:n ohjaajille. Tämä siitä syystä, että päivätoimintaa järjestetään jatkossa kahdessa eri rakennuksessa, rakennus C:ssä ja rakennus B:ssä. Vastauksiin ei tullut vastaajien nimiä näkyviin, eli ne olivat anonyymejä. Kysymykset olivat monivalintakysymyksiä sekä yksi mahdollinen oma kehittämis ehdotus. Kysymyksiä oli pohdittu yhdessä rehtorin ja erityisluokan opettajan kanssa. Kysymyksiin vastaamiseen olimme antaneet aikaa kaksi viikkoa. Kyselyt liitteenä.

6 Toimintatutkimus

Opinnäytetyöhön valikoitui tutkimusmenetelmäksi toimintatutkimus, koska se sopii tämän tyyppiseen kehittämistyöhön. Toimintatutkimus on joukko tutkimusmenetelmiä ja se sopii parhaiten tilanteisiin, joissa kehitetään omaa tai ryhmän toimintaa. Toimintatutkimuksen ominaispiirteet tukevat opinnäytetyötä, koska siinä toteutuvat samanaikaisesti tutkimus, toiminta ja muutos. (Kananen 2014, 13-15, 16.)

Toimintatutkimusta kuvataan seuraavasti: toimintatutkimus on jaksottainen prosessi, jossa yksi toimintatutkimuksen jakso pitää sisällään suunnittelun, toimeenpanon, havainnoinnin ja reflektoinnin (Kananen 2014, 12). Toimintatutkimus tukee myös menetelmänä omaa rooliaamme sekä toiminnan kehittäjinä että työyhteisön jäseninä, koska meillä on kosketuspinta tähän kehitettävään aiheeseen. Toimintatutkimus kohdistuu ihmisiin ja heidän vaikuttamismahdollisuuksiinsa sekä heidän mukaansa saamiseen muutoksessa. Toimintatutkimuksen hyödyiksi koettiin reaaliaikainen muutos toiminnan kehittämisessä, koska kaikki suunnitellut toiminnan muutokset testataan heti myös käytännössä. (Kananen 2012, 38.)

Kuvio 1: Päivätoiminnan kehittämisen sykli (Kananen 2015, 41.)

Yllä olevalla kuviolla kuvataan toimintatutkimusta, jolla päivätoimintaa kehitettiin työyhteisössä. Kuviossa päivätoiminnan kehittäminen viittaa muutostarpeeseen. Muutos aloitettiin suunnitteleamalla muutosta aikaisempaan toimintaan. Suunnittelun jälkeen alkoi toiminnan toteutus, jota arvioitiin toiminnan edetessä yhdessä ohjaajien kanssa. Mikäli toimintaa oli tarpeellista muokata, aloitettiin toimintatutkimukselle tyypillisesti prosessin alusta toiminnan suunnittelulla. Toimintatutkimuksen ominaispiirrehän on ratkaista esimerkiksi työyhteisön ongelmia, kuten tässä opinnäytetyössä oleva päivätoiminnan kehittäminen. Se on jatkuva oppimis- ja kasvuprosessi, kun käytännön ongelmia työyhteisössä pyritään ratkaisemaan. (Kananen 2014, 11 & Kananen 2012, 39.)

Jotta kehittämistyö onnistuisi, kehittämisprosessiin otetaan vain ne henkilöt, joita se koskee. Tällöin sitoutuminen muutokseen on vahvempaa. Opinnäytetyössä kehittämisprosessiin otettiin vain ohjaajat, jotka työskentelevät päivätoiminnassa. Ohjaajia erityisluokilla on lähemmäs 40, mitä suurempi henkilöstömäärä kehittämistyössä on, sitä haastavampaa toteutus voi olla. (Kananen 2012, 70.)

Roolimme toimintatutkimusta tehdessä oli olla aktiivisia toimijoita yhdessä työyhteisön jäsenten kanssa. Koska kyseessä on koko työyhteisöä koskeva toiminnan muutos, oli muidenkin työyhteisön jäsenten oltava aktiivisia toimijoita, eikä vain omaan työhönsä paneutuvia yksilöitä. Toimintatutkimuksen vetäjinä, omat sosiaaliset taitomme olivat avainasemassa, sillä tässä tutkimusmuodossa ollaan tekemisissä ihmisten kanssa. Tutkijoina meidän tulee myös hyväksyä, etteivät henkilökemiat kaikkien kanssa pelaa, silti yhteistyön tulisi onnistua. (Kananen 2014, 67.)

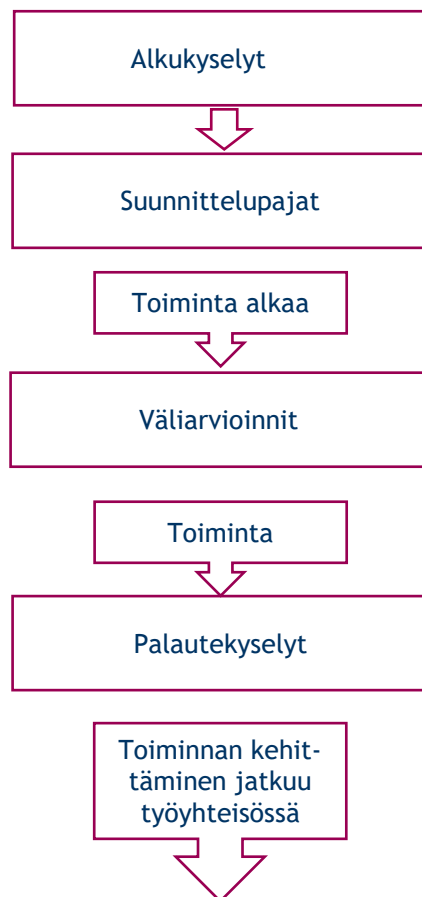
Toimintatutkimus eroaa muusta tutkimuksesta siten, että tutkija on itse mukana tutkimuksessa ja toiminnassa. Kun taas perinteisessä laadullisessa tutkimuksessa mihinkään toimenpiteisiin ei tutkimuksen aikana ryhdytä. Vaikka tieteessä on sääntö, ettei tutkittavaan ilmiöön saa vaikuttaa, toimintatutkimuksessa tämä sääntö ei kuitenkaan päde. Tämä sen vuoksi, että toimintatutkimuksessa tutkija on itse mukana niin tutkimuksessa kuin toiminnassakin. (Kananen 2014, 16.)

7 Kehittämistyön kulku ja toteutus

Opinnäytetyö alkoi alustavan suunnitelman laatimisella, jolla haettiin tutkimuslupa kaupungin sivistysvirastolta opinnäytetyöhön. Opinnäytetyö painottui toiminnallisuuteen, johon kytkeytyi tutkimuksellinen osuus koostuen alun suunnittelupajoista, väliarvioinneista sekä prosessin loppupalautekyselystä. Itse päivätoiminnan kehittäminen jatkuu vielä opinnäytetyöprosessin jälkeen.

Aluksi pidettiin kaksi eri suunnittelupajaa, kummallekin päivätoimintaryhmälle omansa. Näihin suunnittelupajoihin osallistui ohjaajia kaikista luokista. Toiminnan oltua käynnissä kuukauden ajan, pidettiin ohjaajien kanssa väliarviointi. Lukuvuoden viimeisellä viikolla lähetettiin palautekyselyt ohjaajille. Pajoissa käytyjä keskusteluja dokumentoitiin tekemällä muistiinpanoja, kunnes se todettiin hankalaksi käytännöksi pysyäksimme keskusteluissa aktiivisina osallistujina. Tästä syystä seuraavien pajojen keskustelut nauhoitettiin ja niitä käytettiin muistiinpanoina opinnäytetyöprosessissa.

Seuraavassa kuviossa kuvaamme opinnäytetyöprosessimme kulkua

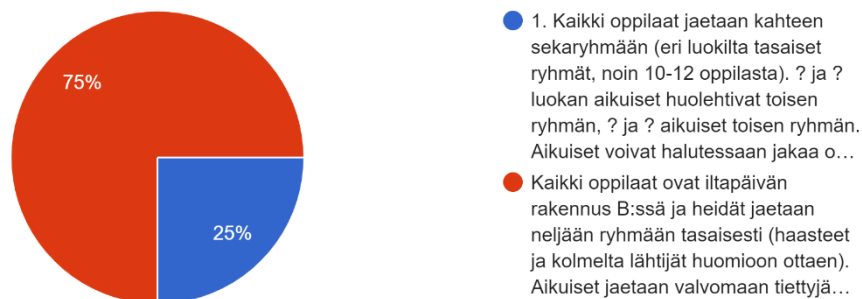
Kuvio 2: Opinnäytetyöprosessin eteneminen

7.1 Suunnittelupaja sekä toiminta rakennus A:lle ja rakennus B:lle

Suunnittelupajoissa päivätoimintaa aloitettiin suunnittelemaan ja kehittämään vastausten pohjalta. Rakennus A:n ja rakennus B:n vastausten jakauma alla.

Kumpi seuraavista vaihtoehtoista sopisi sinulle paremmin rakennus A:n ja rakennus B:n osalta?

12 vastausta

Kuvio 3: Rakennus A:n ja rakennus B:n vastaukset

Päivätoiminnan kehittämisen suunnittelupajat aloitettiin rakennus A:n ja rakennus B:n ohjaajien kanssa, joissa on yhteensä neljä eri luokkaa. Päivätoiminnan kehittämistä koskevat kyselyt lähetettiin yhteensä kahdeksalletoista ohjaajalle, joista kaksitoista ohjaajaa vastasi kyselyyn. Suurimman vastausprosentin sai kyselyssä ollut vaihtoehto kaksi, jonka pohjalta aloitimme päivätoiminnan kehittämisprosessin. Päivätoimintaa alettiin suunnittelemaan B rakennukseen, jonne myös rakennus A:n oppilaat ja ohjaajat siirtyivät iltapäivisin.

Vaikka kyselyssä oli vaihtoehtona oppilaiden jakaminen neljään eri ryhmään, suunnittelupajassa päädyttiin yhdessä siihen, että oppilaat jaetaan kolmeen ryhmään. Ohjaajien mielestä oppilaiden jakaminen kolmeen ryhmään, oli tilojen ja ohjaajaresurssin vuoksi parempi ratkaisu. Sovittiin myös tehtäväksi ryhmille ”taulut” eri värisille pohjille, joihin tulisi kaikkien ryhmään kuuluvien oppilaiden ja ohjaajien kuvat helpottamaan ryhmien hahmottamista. Ensimmäisellä suunnittelukerralla sovittiin myös perustettavaksi yhteinen Wilma-keskusteluketju, jossa olisi kaikki rakennus A:n ja rakennus B:n ohjaajat ja tätä kautta voitaisiin informoida toisiamme nopeasti päivätoimintaa koskevissa ehdotuksissa ja asioissa.

Jotta oppilaat sekä ohjaajat tutustuisivat paremmin toisiinsa, ryhmiin tuli oppilaita ja ohjaajia tasaisesti kaikista neljästä eri luokasta. Tällä tasaisella oppilaiden ja ohjaajien jakautumisella, pyrimme kaikki osaltamme vaikuttamaan siihen, että oppilaille olisi helpompaa kommunikoida ja kohdata vieraampiakin ohjaajia. Tämä ei sulje pois sitä, etteikö oppilaat olisi vuorovaikutuksessa muidenkin kuin tuttujen ohjaajien kanssa. On kuitenkin tärkeää huomioida,

että oppilaat voivat tarvita aikaa uusien ihmisten ja asioiden suhteen. Tukeminen kommunikoinnissa ja vuorovaikutuksessa on olennaista kaikissa ohjauksen vaiheissa, niin myös päivätoimintaa koskevissa tilanteissa. (Kuorelahti & Lappalainen & Puukari 2017, 188.)

”Ois kyl tosi tärkeätä et jokaisella lapsella ois niinku joku tuttu aikuinen se niinku helpottais sitä lasta ja ehkä aikuisiaki...”

Tässä ensimmäisessä suunnittelupajassa, pohdittiin myös yhtenäiset ohjelmat kaikille ryhmille. Päädyttiin teemapäiviin, jotka jokainen ryhmä voi suunnitella ja toteuttaa haluamallaan tavalla, oppilaiden toiveita ja toimintakykyä kunnioittaen. Teemapäivien aiheina oli muun muassa musiikki, leikki, liikunta, media sekä vaihtuva yhteistoimintapäivä.

”...Se et kaikis ryhmis ois samaa toimintaa päivittäin...”

”... meidän lapset osallistuu toimintaan jos ehtii, syöttämiseen ja vessatuksiin menee niin paljo aikaa ettei välttämättä ehitä...”

Päivätoiminta alkoi uudella mallilla heti seuraavana iltapäivänä. Aluksi kaikki tuntui hyvin sekavalta ja varsinkin ohjaajat tuntuivat olevan enemmän hämillään muutoksesta kuin oppilaat. Osalle ohjaajista oli vaikeaa hahmottaa, keitä he ohjaavat iltapäivällä. Ensimmäisen iltapäivän jälkeen päädyttiin muokkaamaan ryhmien ”taulut” siten, että ohjaajille määriteltiin oppilaat, joita he ohjaavat iltapäivisin.

” tuntuu tosi hankalalta ku ei tiää ketä vahtii, kaikki meidän ryhmäs vahtii vaan jotain yhtä ja muut lapset jää vahtimatta...”

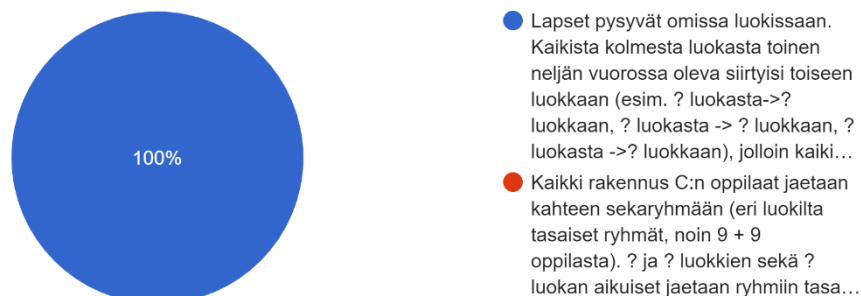
Päivätoiminta jatkui suunnitellulla mallilla rakennus A:n ja rakennus B:n osalta. Ensimmäisessä suunnittelupajassa oli sovittu pidettäväksi väliarviointikeskustelu toiminnan kestänyt kuukauden ajan, jotta nähtäisiin, kuinka se toimii tai on toimimatta. Tämä aikataulu sen vuoksi, että ohjaajat toimivat kahdessa eri työvuororyhmässä ja kuukaudessa molemmat työvuororyhmät ehtivät työskennellä päivätoiminnassa kaksi viikkoa ennen arviointikeskustelua. Siihen saakka pidettiin yhteyttä ja annettiin ehdotuksia toimintaan Wilma-keskustelun kautta, sekä päivätoimintaryhmien sisällä.

7.2 Suunnittelupaja sekä toiminta rakennus C:ssä

Rakennus C:n päivätoimintaa alettiin suunnittelemaan ja kehittämään alla olevan yksimielisten vastausten pohjalta.

Kumpi seuraavista vaihtoehtoista sopisi sinulle paremmin rakennus C:n osalta

7 vastausta

Kuvio 4: Rakennus C:n vastaukset

Rakennus C:n suunnittelupajaan osallistui kolmesta luokasta ohjaajia. Kyselyt oli lähetetty kolmelletoista ohjaajalle, joista seitsemän vastasi kyselyyn. Rakennus C:n ohjaajat olivat vastanneet kyselyyn yksimielisesti. Päivätoimintaa lähdettiin suunnittelemaan ja kehittämään kyselyn ensimmäisen vastausvaihtoehdon pohjalta.

Sen sijaan, että vain ohjaaja siirtyisi toiseen luokkaan, päädyimme yhdessä siihen, että aikuisen ja puolet luokan oppilaista siirtyvät toiseen luokkaan. Näin ollen kaikilla oppilailla olisi tuttu ohjaaja siinä ryhmässä, jossa iltapäivän viettävät. Lisäksi kaikissa ryhmissä olisi uusia oppilaita ja ohjaajia. Myös tässä suunnittelupajassa sovittiin perustettavaksi Wilma-keskusteluketju, johon kuuluivat kaikki rakennus C:n ohjaajat. Tätä kautta pystyttiin ohjaajien kesken tuomaan nopeasti mahdollisia kehitysaiheita kaikkien tietoon. Rakennus C:n ohjaajien kanssa sovittiin väliarviointi kuukauden päähän päivätoiminnan alkamisesta. Uusi päivätoimintamalli alkoi C rakennuksen osalta suunnittelupajaa seuraavana päivänä.

Ensimmäisessä suunnittelupajassa sovittiin yhteiset toiminnot eri viikonpäiville, joita ryhmät toteuttavat haluamallaan tavalla oppilaiden kiinnostuksen mukaan. Toimintoja oli muun muassa kädentaidot, liikunta, leikki, ulkoilu, pelit, media sekä mahdolliset luokkien yhteiset toimintailtapäivät.

”...meidän oppilaille on hirveen tärkeää se et niil on näkyvillä koko viikon ilta-päivätoiminta, että ne tietää mitä tehään ...”

” se et oikeesti tehään niiden lasten kanssa”

” Helpointa niille lapsille tavallaan jos on yhteinen ohjelma joka paikassa”

Suunnittelupajassa sovittiin myös, että kaikki oppilaat ja ohjaajat liikkuvat muihin ryhmiin. Ohjaajat kysyvät oppilailta, ketkä ovat halukkaita lähtemään toiseen ryhmään, mutta myös huolehtivat siitä, että kaikilla olisi siihen mahdollisuus. Ohjaajat myös kannustavat sellaisia oppilaita siirtymiseen, joille uudet tilanteet voivat olla haastavia. Vaikkei oppilas pystyisi sallisesti tai toiminnallaan ilmaisemaan itseään, olisi tärkeää että hän tulee kuulluksi ja hänen toiveitaan pyritään toteuttamaan mahdollisuuksien rajoissa, oppilaan itsemääräämisoikeutta kunnioittaen (Ekström & Leppämäki & Vilen 2002, 46). Tässä tutun ohjaajan läsnäolo auttaa ja tukee oppilasta.

”Jos oppilaalla on tosi vaikea siirtyä niin hänhän voi olla siellä teidän luokassa mieluummin kuin siirtyä jonnekin”

” lapset niinku liikkuu sen mukaan miten pystyy”

” ei ketään pakoteta”

Päivätoiminta alkoi suunnitellusti tiilitalon puolella. Joitakin iltapäiviä satunnaisesti peruttiin, liittyen luokkien omiin retkiin tai jo aiemmin sovittuihin tapahtumiin. Rakenteellisesti päivätoiminta oli rakennus C:n osalta selkeämpää kuin rakennus A:n ja rakennus B:n osalta. Toiminnan edetessä ohjaajat kokivat rakennus C:n mallin yksinkertaisena hahmottaa. Moni oppilaista lähti innokkaina ja reippaina uuteen toimintaan mukaan. Oppilaat, joille siirtymiset ovat olleet haastavia, lähtivät kuitenkin kannustettuina tutun ohjaajan kanssa muihin ryhmiin. Koimme itse, että toisille ohjaajista siirtymiset iltapäivisin olivat raskaampia heille kuin oppilaille.

Yhteenvetona suunnittelupajoista voitaisiin todeta, että päivätoiminnan kehittämistä toteutettiin molemmissa ryhmissä yhdessä suunniteltujen tavoitteiden mukaan, jotka suunnittelupajoissa syntyivät. Suunnittelupajoissa pohdittiin yhdessä muiden ohjaajien kanssa toimintaa eri viikonpäiville, esimerkiksi aistit, musiikki, liikunta. Yhdessä mietittiin, kuinka ryhmät jakautuisivat oppilaiden ja ohjaajien osalta tasaisesti. Toiminnan lähdettyä käyntiin, pyrkimyksenä oli kokoontua ohjaajien kanssa edes kerran väliarviointia varten, reflektoida toimintaa ja kuulla kokemuksia eri ryhmien välillä, tällä tavoin saatiin väliarviointia toiminnan sujuvuudesta/sujumattomuudesta. Näin ollen pystyttiin tarvittaessa muokkaamaan toimintaa toisenlaiseksi. Keväällä 2019 tehtiin ohjaajille palautekyselyt, jossa kysyttiin mielipidettä päivätoiminnan toimivuudesta ja haasteista.

7.3 Väliarvioinnit

Päivätoiminnan oltua käynnissä kuukauden, pidettiin väliarviointikeskustelut C rakennuksen ohjaajille sekä yhteisesti rakennus A:n ja rakennus B:n ohjaajille. Väliarviointikeskusteluihin

osallistui jokaisesta luokasta vähintään yksi ohjaaja sekä koulun rehtori. Väliarvioinneille oli varattu aikaa tunti. Keskustelut nauhoitettiin osallistujien suostumuksella, lupakaavake liitteenä 3. Nauhoituksia käytettiin aineistona sekä muistiinpanoina opinnäytetyöprosessin aikana.

Väliarviointi eteni vapaamuotoisilla kysymyksillä toiminnan sujuvuudesta ja siihen liittyvistä mahdollisista haasteista. Keskustelu jatkui vapaamuotoisena ja ohjaajat aktiivisesti toivat mielipiteitään esiin ja kyselivät myös toistensa näkemyksiä päivätoiminnan sujumisesta. Meidän ei itse tarvinnut tutkijan roolissa esittää johdattelevia kysymyksiä, koska ohjaajat keskustelivat hyvin avoimesti. Väliarvioinneissa tuli esiin joitakin muutosehdotuksia, joiden pohjalta toimintaa muokattiin joiltain osin. Ohjaajat kertoivat kokeneensa väliarvioinnit tarpeellisina päivätoiminnan kehittämisen kannalta.

” Kiva ku on saanu tutustuu uusiin lapsiin ja aikuisiin”

” Vähä on jääny perehdyttämiset (oppilaita koskien) joiltain vähiin...”

Väliarviointikeskustelujen jälkeen päivätoimintaa jatkettiin muutosten saattelemana.

7.4 Palautekyselyt

Palautekyselyitä lähdettiin suunnittelemaan yhdessä rehtorin kanssa, kehittämistyössä esille tulleiden hyötyjen ja haasteiden kautta. Alun innokkuuden jälkeen tulkitsimme monien ohjaajien kokevan enemmän haasteita kuin hyötyjä päivätoiminnan uudistamisesta. Palautekyselyiden avulla toivottiin saatavan selville, mitkä olivat suurimpia esteitä kehittämistyölle ohjaajien näkökulmasta. Palautekyselyn avulla pyrittiin saamaan tietoa onnistumisista sekä ohjaajat myös pohtimaan mahdollisia hyötyjä oppilaiden kannalta päivätoiminnan kehittämisessä.

Koimme itse, että päivätoiminnan uudistaminen ei vaikuttanut negatiivisesti lapsiin. He tuntuivat sopeutuvan muutokseen ilman suurempia haasteita. Oppilailta itseltään ei saatu kerättyä konkreettista palautetta toiminnasta, vaan oppilaiden osalta palaute tyytyväisyydestä perustui omiin ja muiden ohjaajien näkemyksiin. Palautekyselyt lähetettiin viimeisellä kouluviiikolla yhteensä 33:lle ohjaajalle ja niihin vastasi yhteensä 19 ohjaajaa. Palautekysely liitteenä 4.

8 Tulokset

” Tavallaan et ne on aikuisten ennakkoluuloja, että ei pysty olee tai ei onnistu, ku sit se et sä kokeilet ja sit se onki et lapsille ok”

Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja pohjautui toimintatutkimukseen, joka liittyy oleellisesti käytännön työelämään ja siellä olevien käytäntöjen ongelmiin, tiedostamiseen ja poistamiseen tai kehittämiseen (Kananen 2014, 11). Tutkimustulokset ovat yhdistelmä laadullisista- ja määrällisistä aineistoista. Tutkimuskysymyksiä tarkasteltiin laadullisen tutkimuksen, eli kvalitatiivisen tutkimuksen sekä määrällisen tutkimuksen, eli kvantitatiivisen tutkimuksen näkökulmasta. Laadullinen tutkimus sopii päivätoiminnan suunnitteluun paremmin, kuin määrällinen tutkimus. Tämän vuoksi laadullinen tutkimus keskittyy alun suunnittelupajoihin ja määrällisen tutkimuksen aineisto näkyy opinnäytetyöhön liittyvissä palautekyselyissä.

Tuloksia analysoidessa, pohdimme tulosten luotettavuutta. Koko ohjaava henkilökunta ei pystynyt käytännön syistä osallistumaan suunnittelu- tai arviointipajoihin, näin ollen sieltä saatu osa tiedosta, oli toisen käden kautta saatua. Haasteeksi nousi myös oletus siitä, etteivät kaikki halua tai uskalla kertoa mielipidettään päivätoimintaan liittyvissä kehittämissasioissa. Nämä ovat laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä kuin myös se, että kaikki näkökulmat tulevat esille. Tiedonkeruumenetelmät ovat luonnollisia ja vapaamuotoisia, kuten avoimet keskustelut ja normaalit vuorovaikutustilanteet, joita päivätoiminnan kehittämisessäkin jatkuvasti oli. Tilanteet, joista saatiin aineistoa opinnäytetyöhön, olivat luonnollisia ja spontaaneja, jolloin oli vaikea havainnoida eettisiä ongelmia etukäteen. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 147.) Tämä asettaa meille tutkijoina haasteen analysoida saatua tietoa luotettavasti.

Aineistosta nousi esiin tutkimuskysymyksiin peilaten, ohjaajien osallisuus ryhmien koostamisessa sekä erilaisten toimintamallien kehittämisessä ja ideoimisessa. Ohjaajat olivat aktiivisesti osallisina päivätoimintaa suunniteltaessa, erilaisista ideoista ja toimintamalleista keskusteltiin monipuolisesti. Suuri osa ohjaajista halusi muutosta päivätoimintaan, joka heijastui positiivisesti suunnittelussa. Ohjaajat ottivat oppilaiden osallistamisen ja näkökulmat huomioon suunniteltaessa päivätoiminnan runkoa. Ohjaajat kokivat tärkeäksi, että suunniteltu toiminta olisi mielekästä oppilaille ja mahdollisia uusia kaverisuhteita syntyisi ryhmiä sekoittamalla. Toiminnan suunnittelussa otettiin huomioon myös toiminnan vaativuus suhteessa oppilaiden jaksamiseen. Aineistosta nousi ohjaajien päätavoitteeksi tuottaa turvallista, mielekästä ja monipuolista toimintaa oppilaille, johon kaikilla olisi mahdollisuus osallistua omien kykyjensä mukaan.

Tutkimuskysymykseemme oppilaiden osallisuudesta, tulokset syntyivät havainnoiden oppilaita ja tulkiten heitä. Osa oppilaista pystyi osallistumaan toiminnan suunnitteluun antamalla omia ehdotuksia toimintaan, osa pystyi valitsemaan annetuista vaihtoehtoista itselleen mieluisaa toimintaa. Tässä apuna oli ohjaajien tuntemus oppilaista sekä heidän mielenkiinnon kohteistaan. Oppilaille pystyttiin tarjoamaan samojen teemojen sisältä erilaisia vaihtoehtoja, esimerkiksi musiikkiteemaan liittyen musiikin kuuntelusta tanssimiseen tai liikuntateemasta ulkoilun ja saliliikunnan väliltä. Tällä tavoin oppilaat saivat osallisuuden sekä vaikuttamisen mahdollisuuden päivätoiminnan suunnittelussa.

Kuitenkin lähemmän tarkastelun ja analysoinnin jälkeen huomio kiinnittyi siihen, että oppilaiden osallisuus ja huomioiminen toiminnassa jäivät melko vähäiseksi, vaikka oli ajateltu tämän nousevan enemmän esiin. Pohdintaa tästä oli, mutta ei niin paljon kuin olimme olettaneet. Näin ollen tutkimuskysymyksiemme vastaukset painottuivat suurelta osalta ohjaajien osallisuuden ja oppilaiden osallisuus jäi prosessissa kohtalaisen vähäiseksi.

” Vois olla jotain teemapäiviä”

” Pystyy muuttaa ja muokkaa, jos näkee et tää ei onnistunu tällä kertaa”

” Oikeesti tehään niiden lasten kanssa”

” Sellasta toimintaa mihin pystyy osallistumaan”

Haasteiksi ohjaajat kokivat oppilaiden toimintakyvyn rajoitteet joihinkin toimintoihin. Haastavaksi ohjaajat kokivat myös oppilaiden siirtymiset tilasta toiseen. Ohjaajien haasteena olivat myös ennakkoluulot uutta toimintaa sekä oppilaiden toimintakykyä kohtaan. Ohjaajat myönsivät itsekin, kuinka helppoa on jäädä tuttuun ja turvalliseen toimintaan, eikä uskalleta lähteä kokeilemaan uutta.

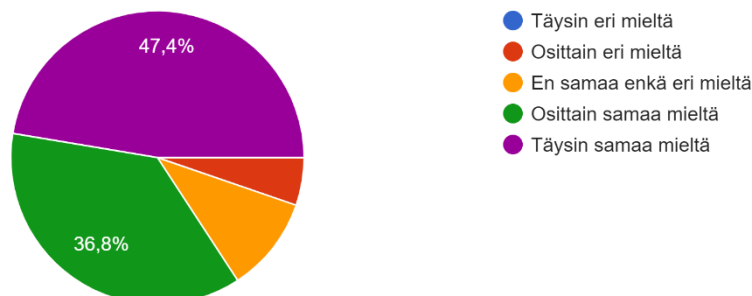
” Kaikki on aina hyvin ku kaikki on samallailla ku ennenki”

” Et haluttas jatkaa samaan malliin”

Seuraavaksi tarkasteltiin päivätoiminnan kehittämistyötä koskevan palautekyselyn tuloksia kvantitatiivisen- eli määrällisen tutkimuksen kautta. Määrällistä tutkimusmenetelmää käytetään silloin, kun halutaan tutkittavaan kysymykseen vastauksia suuremmalta joukolta ihmisiä. Palautekyselyllä toivottiin saatavan ohjaajilta mielipiteitä, sekä heidän asenteitaan päivätoiminnan kehittämiseen liittyen. (Kananen 2015, 95.) Palautekyselyn kautta toivottiin myös saatavan ohjaajat pohtimaan oppilaiden osuutta päivätoiminnassa. Opinnäytetyöhön valittiin vain osa palautekyselyn vastauksista, jotka koettiin tärkeimmiksi analysoinnin kohteiksi liittyen päivätoiminnan kehittämiseen ja siihen liittyviin haasteisiin. Palautekyselyyn vastasi yhteensä 19 ohjaajaa, palautekysely lähetettiin 33:lle ohjaajalle. Palautekysely toteutettiin monivalintakyselynä, jossa oli myös erikseen mahdollisuus omiin vapaamuotoisiin palautteisiin. Opinnäytetyöhön poimittiin vapaamuotoisista palautteista otteita, koskien analysoituja vastauksia. Palautekysely liitteenä 4.

Olen kokenut hyväksi uudenlaisen toimintamallin kehittämisen päivätoimintaan

19 vastausta

Kuvio 5: Tyytyväisyys uudenlaiseen päivätoimintamalliin

Vastaajista lähes puolet (47,4%), koki uudenlaisen päivätoimintamallin kehittämisen hyväksi, kuvio 5 kuvaa vastausten jakaumaa. Kukaan vastaajista ei ollut täysin eri mieltä uudenlaisen päivätoimintamallin kehittämisen tarpeellisuudesta. Osittain eri mieltä uudenlaisen mallin kehittämisestä päivätoimintaan oli vain yksi vastaajista, joka vastasi 5,4%:a vastaajien kokonaismäärästä. Tulkintamme tämän kysymyksen vastausten perusteella on, että uudenlaisen päivätoimintamallin kehittämiseksi on selkeä tarve ja halu.

” Tutustuminen toisiin oppilaisiin antaa uutta virtaa työhön.”

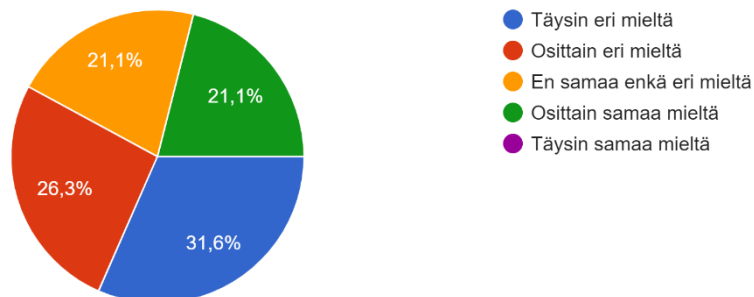
” Näkee erilaisia toimintamalleja ja tapoja.”

” On ihanaa saada välillä taukoa oman luokan oppilaista iltapäivällä, etenkin jos on ollut todella haastava päivä.”

” Mielestäni aina pitää kehittää ja kokeilla jotain uutta, ettei juurruta vanhoihin tapoihin.”

Haastavaksi olen kokenut työskentelyn muiden ryhmien oppilaiden kanssa

19 vastausta

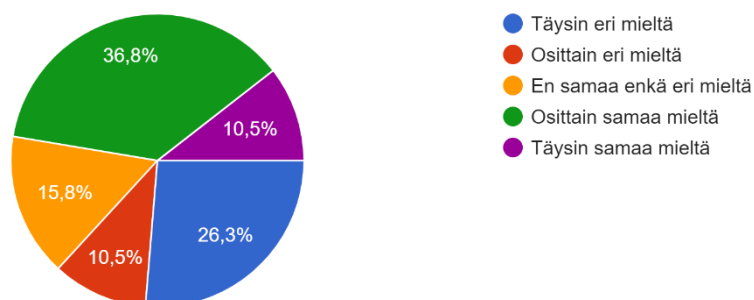

Kuvio 6: Haasteet oppilaiden kanssa työskentelyssä

Seuraavaksi otimme tarkasteltavaksi kysymyksen (kuviota 6), joka koski muiden ryhmien oppilaiden kanssa työskentelyä päivätoiminnassa. Vastaukset jakaantuivat tasaisesti eri vaihtoehtojen välillä. Osittain haastavaksi työskentelyn koki 21,5% vastaajista. Suurin osa vastaajista (31,6%) oli täysin eri mieltä, eli he eivät kokeneet haastavaksi työskentelyä muiden ryhmien oppilaiden kanssa.

Haastavaa on ollut vuorovaikutus ohjaajien kesken

19 vastausta

Kuvio 7: Vuorovaikutuksen haastavuus

Koska kehittämisprosessin aikana tuli vahvasti esille haasteet ohjaajien välisessä vuorovaikutuksessa, katsoimme aiheelliseksi nostaa tämän palautekyselyyn mukaan (kuvio 7). Tämä kysymys vahvisti oman näkemysemme vuorovaikutuksen ongelmista. Vastaaajista suurin osa (36,8%) oli osittain samaa mieltä vuorovaikutuksen haasteista ohjaajien kesken. 26,3% vastaa- jista koki kuitenkin, että vuorovaikutus ohjaajien kesken oli toimivaa.

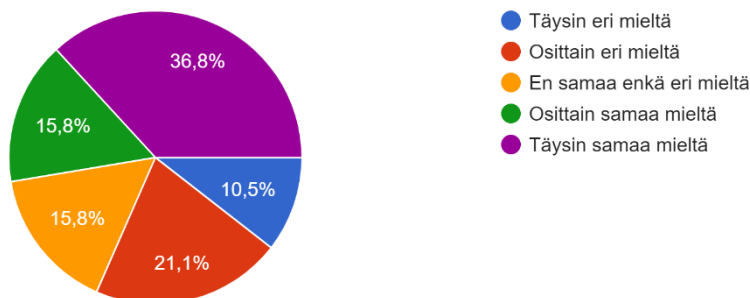
” Keskustelu ohjaajien kanssa ei suju.”

” Liian monta sopan keittäjää.”

” Natkuja löytyy joka työyhteisöstä”

Oppilaat ovat saaneet vaihtelua päivätoimintaan

19 vastausta

Kuvio 8: Vaihtelua päivätoimintaan oppilaille

Kysymyksellämme oppilaiden saamasta vaihtelusta päivätoimintaan, toivoimme saavamme ohjaajat tunnistamaan oppilaiden osallisuuden merkityksen päivätoiminnan kehittämisessä. Suurin osa vastaaajista (36,8%) koki tässäkin olevansa samaa mieltä siitä, että oppilaat olivat saaneet vaihtelua uuden päivätoimintamallin myötä. Täysin eri mieltä oli 10,5% vastaaajista, joka vastasi kahta kyselyyn vastaajaa. Tässä vastausten hajonta oli tasaista muiden vastausvaihtoehtojen osalta, pois lukien täysin samaa mieltä olevat vastaajat.

” Rutiinista poikkeaminen, uusi ympäristö, uusien aikuisten tuki”

” Enemmän sosiaalista kanssakäymistä toisten ihmisten parissa, sekä omien taitojen esiin tuomista uudessa tilanteessa”

” Tutustuminen uusiin aikuisiin ja erilaisiin tapoihin tehdä tätä työtä”

Vastausprosentti palautekyselyihin oli 58%. Pohdimme tulosten oikeellisuutta, koska osa ohjaajista jätti vastaamatta kyselyyn. Epätietoisuus vastaamatta jättämisen syistä, mietityttää itseämme tutkijoina. Johtuivatko syyt siitä, etteivät he halunneet jostain syystä ilmaista mielipidettään, vaikka kysely oli anonyymi.

Saamiemme vastausten perusteella tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että päivätoiminnan kehittäminen oli kaivattu uudistus ja siitä hyötyivät ennen kaikkea oppilaat. Vastauksista nousi mielestämme esiin myös valmiudet oman työn kehittämiseen. Koimme saaneemme palautekyselyn avulla tietoa myös ohjaajien kokemista haasteista kehittämistyössä. Näistä haasteista ei kehittämisprosessin aikana tultu meille henkilökohtaisesti kertomaan, vaan saimme niistä tiedon omien havaintojen ja kiertoteiden kautta. Näin ollen pystyimme tarttumaan palautekyselyn avulla myös näihin julkituomattomiin haasteisiin, koskien vuorovaikutusta ohjaajien kesken.

9 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää uudenlaista päivätoimintamallia erityisoppilaille yhdessä erityisryhmien ohjaajien kanssa. Työskentelemme itse ohjaajina kyseisessä koulussa, joten siellä työskentelevät ohjaajat ja oppilaat olivat meille jo entuudestaan tuttuja. Myös työskentelystä päivätoiminnassa meillä oli jo useamman vuoden kokemus, joten jo puheissa ollut päivätoiminnan kehittäminen oli luonteva opinnäytetyömme aihe.

Olimme ajatelleet kehittämistyön sujuvan ilman suurempia ongelmia, koska työyhteisö ja työ itsessään oli jo meille entuudestaan tuttua. Haasteita nousi kuitenkin esiin useammasta näkökulmasta. Alustavan opinnäytetyön toimeksianto eli päivätoiminnan kehittäminen erityisoppilaille, viittaa enemmän oppilaiden osallisuuteen ja sen tukemiseen, mutta kehittämisprosessin aikana nousi ajatus siitä, että tämä onkin enemmän ohjaajien työn kehittämistä ja sen tukemista. Opinnäytetyömatkamme aikana, muistuttelimme ohjaajia usein siitä, kuinka pieni osa päivätoiminta oli kokonaistyöajastamme ja keiden vuoksi tätä työtä teemme. Pilkoimme päivätoiminnan kestoa hyvin pieniin osiin ja kuvasimme ohjaajille sitä, että päivätoiminta kestää ohjaajan osalta kevätlukukauden aikana kaksi viikkoa kuukaudessa, kymmenen tuntia viikossa ja vain kaksi tuntia päivässä.

Oman näkemyksemme mukaan oppilaat eivät reagoineet muutokseen näkyvästi, mikä kertoo mielestämme siitä, että heille toiminta oli mieluista ja ohjaajien kokemat haasteet eivät vaikuttaneet havaintojemme mukaan heihin. Koimme, että oppilaiden vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot tulivat esille eri tavalla, kuin tutummassa ja totutummassa ympäristössä.

Yhtenä suurena haasteena prosessin aikana koimme oman roolimme suhteessa aiempaan rooliimme työyhteisössä. Tunsimme kokevamme jonkinlaista vastarintaa koko prosessia kohtaan,

syystä että me työyhteisön jäseninä vastasimme siitä. Osa vastarinnasta luultavasti johtui muutosvastaisuudesta, ei haluttu luopua tutusta ja helposta vaihtoehdosta koskien päivätoimintaa. Kuitenkin tarve tälle kehittämiselle oli tarpeellinen myös osan ohjaajista näkökulmasta, ei vain esimiestasolla. Eettisesti pohdittuna olemme miettineet, onko muutosvastarinta osittain siitä johtuvaa, että olemme itse myös toimintaa toteuttamassa työntekijöinä. Osaavatko työyhteisön jäsenet erottaa roolimme samanarvoisina työntekijöinä, vai ajatellaanko meidän tulevan ja määräävän kuinka toimia. Osasimmeko antaa myös riittävästi tilaa muiden ohjaajien ideoille omien ideoidemme lisäksi.

Teimme jatkuvaa arviointia päivätoiminnan kehittymisestä, keskustelemalla onnistumisista sekä epäonnistumisista muun työyhteisön kanssa. Keräsimme aineistoa itsellemme muistiin arviointia varten omien havaintojemme, pajoista kertyneiden tallenteiden sekä palautekyselyn avulla.

Olemme arvioineet kehittämistyötä myös väliarvioinnilla, toiminnan oltua käynnissä noin kuukauden ajan. Tämä sen vuoksi, että ohjaajat tekevät eri vuoroissa töitä, jolloin päivätoiminnassa työskentelyä tulee vain joka toinen viikko. Väliarviointi toteutettiin samalla toimintamallilla kuin suunnittelupaja, vapaamuotoisena keskusteluna, josta kirjasimme tai nauhoitimme luokista tulleet kehittämistoiveet sekä mahdolliset onnistumiset itsellemme muistiin. Väliarvioinnin jälkeen, teimme pieniä muutoksia päivätoiminnan kulkuun, ohjaajilta tulleiden ehdotusten mukaisesti.

Keväällä 2019 teimme loppuarvioinnin uudella kyselylomakkeella, joka toteutettiin myös anonymisti google kyselyllä. Tämän kyselyn pohjalta teimme arvion päivätoiminnan kehittämistyön onnistumisista sekä haasteista koskien niin oppilaita kuin ohjaajiakin. Olimme hieman pettyneitä saamaamme vastausten määrään, olisimme toivoneet käytäväpuheiden perusteella saavamme suuremman määrän vastauksia, joiden perusteella päivätoimintaa voitaisiin jatkossa kehittää lisää.

Päivätoiminnan kehittäminen jatkossa, vaatii mielestämme toiminnan jatkuvaa arviointia sekä toiminnan muokkausta tarvittaessa. Ohjaajien sitoutuminen toimintaan ja sen suunnitteluun on myös vaikuttavuudeltaan suuressa merkityksessä kehittämistyön kannalta. Ohjaajien ollessa osallisina suunnitteluun, he eivät koe olevansa pelkästään toiminnan kohteita vaan myös toimijoina itseään koskevissa muutoksissa (Alasoini 2011, 120). Uskoisimme, että vanhempien kuuleminen päivätoimintaa koskevissa asioissa, voisi tuoda lisäarvoa kehittämiseen.

Lopuksi vielä korostaisimme ymmärrystä siitä, ettei mikään muutos tapahdu hetkessä vaan se vaatii aikaa, kärsivällisyyttä ja sitoutumista.

Lähteet

Painetut

Alasoini, T. 2011. Hyvinvointia työstä. Kuinka työelämää voi kehittää kestäväällä tavalla? Helsinki: Tykes.

Ekström, L & Leppämäki, P & Vilen, M. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. 1-2. painos. WSOY.

Hämäläinen, P. 2005. Ihmisen kokoinen työyhteisö. Avaimia hyvään vuorovaikutukseen. Hämeenlinna: Tammi.

Juurikainen, O. 2018. Saatan oppia hitaasti. Vinkkejä toiminta-alueittain opiskelevien lasten ja nuorten opetukseen. Saksa: Sanoina.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2015. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kaski, M. & Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Keuruu: PS-Kustannus.

Kuorelahti, M. & Lappalainen, K. & Puukari, S. 2017. Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena. Juva: PS-Kustannus.

Mäkipeska, M. & Niemelä, T. 2002. Hengittävä työyhteisö- johtamista muutosvirrassa. 3. painos. Helsinki: Edita Prima.

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima.

Peltonen, H. 2008. Opiskelun tuki esi- ja perusopetuksessa. Virikkeitä ja toimintamalleja yleisen ja erityisen tuen järjestämiseksi. 3. painos. Helsinki: Opetushallitus.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Puna-musta.

Sähköiset

Kehitysvammaliitto. Kehitysvammaisuus. Viitattu 13.2.2019. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>

Kehitysvammaliitto. 2016. Lapset ja nuoret. Viitattu 17.3.2019. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/lapset-nuoret/>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Viitattu 17.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380#P8>

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus. Viitattu 17.3.2019. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/432698>

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Viitattu 13.2.2019. https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Perusopetuslaki. Viitattu 5.5.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L2P4>

THL. Lastensuojelun käsikirja. Kehitysvammainen lapsi lastensuojelun asiakkaana. 2019. Viitattu 3.9.2019. <http://thl.fi/fi/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/kehitysvammainen-lapsi-lastensuojelun-asiakkaana>

THL. Osallisuus. 2018. Viitattu 26.2.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Tikoteekki. 2019. Viitattu 17.3.2019. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/tietoa/puhetta-tukevat-keinot/>

Tukiliitto. 2017. Tietoa kehitysvammasta. Viitattu 3.9.2019. <https://www.tukiliitto.fi/tietoa-kehitysvammasta/>

Tukiliitto. 2017. Vuorovaikutusta. Viitattu 17.3.2019. <https://www.tukiliitto.fi/tavoitteet/vuorovaikutusta/>

Työterveyslaitos. 2019. Työn kehittäminen. Viitattu 5.5.2019. <https://www.ttl.fi/tyoyhteiso/tyon-kehittaminen/>

Julkaisemattomat

Koulun perehdytyskansio. 2019.

Kuviot

Kuvio 1: Päivätoiminnan kehittäminen.....	16
Kuvio 2: Opinnäytetyöprosessin eteneminen	18
Kuvio 3: Valkoisen talon ja paviljongin vastaukset	19
Kuvio 4: Tiilitalon vastaukset	21
Kuvio 5: Tyytyväisyys uudenlaiseen päivätoimintamalliin	26
Kuvio 6: Haasteet oppilaiden kanssa työskentelyssä	27
Kuvio 7: Vuorovaikutuksen haastavuus.....	27
Kuvio 8: Vaihtelua päivätoimintaan oppilaille	28

Liitteet

Liite 1: Kyselyt päivätoiminnan kehittämistä, rakennus A ja rakennus B	35
Liite 2: Kysely päivätoiminnan kehittämistä, rakennus C	36
Liite 3: Lupakaavake	36
Liite 4: Palautekysely	37

Liite 1: Kyselyt päivätoiminnan kehittämisestä, rakennus A ja rakennus B

Rakennus A ja rakennus B:

Kumpi seuraavista vaihtoehdoista sopisi sinulle paremmin rakennus A:n ja rakennus B:n osalta?

Kaikki rakennus A:n ja rakennus B:n oppilaat jaetaan kahteen sekaryhmään (eri luokilta tasaiset ryhmät, noin 10-12 oppilasta). Aikuiset voivat halutessaan jakaa omaa ryhmäänsä pienemmiksi. Ryhmän aikuiset suunnittelevat toimintaa iltapäivän ajalle klo.14-16 (esim. rentoutus, musiikin kuuntelu, liikkasali). Tämä vaatii toimiakseen sen, että kaikki luokat aloittavat välipalan klo. 13.45 ja aamuvuoro saattaa lapset omiin ryhmiinsä iltapäiviksi (siirtymä voi olla remon-
tin jälkeen rakennus B:stä rakennus A:han tai toisin päin, riippuen oppilaan ryhmästä).

Kaikki oppilaat ovat iltapäivän rakennus B:ssä ja heidät jaetaan neljään ryhmään tasaisesti (haasteet ja kolmelta lähtijät huomioon ottaen). Aikuiset jaetaan valvomaan tiettyjä "huoneita" (rakennus B:n sali, aistihuone, ? luokka: musiikki, ? luokka: leffa/leikki). Lapset kiertävät eri viikonpäivinä eri huoneissa (esim. ma: rakennus B:n sali, ti: aisti jne) ja aikuiset valvovat yhden vuoron ajan yhtä tilaa ja seuraavalla viikolla valvottava huone vaihtuu. Näin kaikki lapset kiertävät kaikilla aikuisilla ja tulevat tutuiksi.

Ei kumpikaan näistä, oma kehittämissuositukseni

Liite 2: Kysely päivätoiminnan kehittämisestä, rakennus C

Rakennus C:

Kumpi seuraavista vaihtoehtoista sopisi sinulle paremmin rakennus C:n osalta?

Lapset pysyvät omissa luokissaan. Kaikista kolmesta luokasta toinen neljän vuorossa oleva siirtyisi toiseen luokkaan

Kaikki rakennus C:n oppilaat jaetaan kahteen sekaryhmään (eri luokilta tasaiset ryhmät, noin 9+9 oppilasta). Luokkien aikuiset jaetaan ryhmiin tasaisesti. Aikuiset voivat halutessaan jakaa omaa ryhmäänsä pienemmiksi. Ryhmän aikuiset suunnittelevat toimintaa iltapäivän ajalle klo.14-16 (esim. rentoutus, musiikin kuuntelu, liikkasali). Tämä vaatii toimiakseen sen, että kaikki luokat aloittavat välipalan klo. 13.45 ja aamuvuoro saattaa lapset omiin ryhmiinsä ilta-päiviksi.

Ei kumpikaan näistä. Oma kehittämissuositukseni.

Liite 3: Lupakaavake

Annan suostumukseni tallentaa suunnittelupajoissa käytävää keskustelua eri tallennustapoja käyttäen muun muassa nauhoittaen, kirjaamalla, kuvien avulla. Keskusteluista tallennettuja tuotoksia käytetään ainoastaan ”päivätoiminnan kehittäminen erityisoppilaille”-opinnäytetyöhön. Olen ymmärtänyt, että keskustelujen tallennuksia jatko käytetään opinnäytetyöhön. Valmiissa opinnäytetyössä ei tule esiin keskusteluihin/suunnittelutyöhön osallistuvien ihmisten etu- eikä sukunimiä.

Tällä suostumuksella annan luvan alku- sekä loppukyselyn käyttöön valmiissa opinnäytetyössä. Kyselyt tehdään anonyymisti. Kaikki tallenteet hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Hanna Dahllund ja Marjo Leinonen

Vantaalla 2019

Suostumuksen antajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Palautekysely

Tällä kyselyllä keräämme kokemuksianne päivätoiminnan kehittämisestä. Toivomme että kaikki vastaavat kyselyyn, jotta päivätoiminnan kehittäminen olisi sujuvampaa ensi syksynä. Käytämme aineistoa opinnäytetyössämme, kaikki vastaukset ovat anonyymejä. Kysymykset on esitetty väittäminä, joihin vastataan asteikolla 1-5. Kiitos vastauksista.

*Pakollinen

1. Päivätoiminnassa olen kokenut hyväksi muiden ryhmien oppilaisiin tutustumisen *

Merkitse vain yksi soikio.

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä

2. Olen kokenut hyväksi muiden luokkien ohjaajiin tutustumisen *

Merkitse vain yksi soikio.

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä

3. Olen kokenut hyväksi yhteistyön muiden ohjaajien kanssa *

Merkitse vain yksi soikio.

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä

4. Olen kokenut hyväksi uudenlaisen toimintamallin kehittämisen päivätoimintaan *

Merkitse vain yksi soikio.

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä

5. Jotain muuta hyväksi kokemaani

.....

6. Haastavaksi olen kokenut työskentelyn muiden ryhmien oppilaiden kanssa **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
 Osittain eri mieltä
 En samaa enkä eri mieltä
 Osittain samaa mieltä
 Täysin samaa mieltä

7. Haastavaksi olen kokenut työskentelyn muiden ryhmien ohjaajien kanssa **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
 Osittain eri mieltä
 En samaa enkä eri mieltä
 Osittain samaa mieltä
 Täysin samaa mieltä

8. Haasteena on ollut liian suuri oppilasryhmä **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
 Osittain eri mieltä
 En samaa enkä eri mieltä
 Osittain samaa mieltä
 Täysin samaa mieltä

9. Ohjaajia on ollut liian vähän, joka on tuonut haasteita iltapäiviin **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
 Osittain eri mieltä
 En samaa enkä eri mieltä
 Osittain samaa mieltä
 Täysin samaa mieltä

10. Haastavaa on ollut vuorovaikutus ohjaajien kesken **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
 Osittain eri mieltä
 En samaa enkä eri mieltä
 Osittain samaa mieltä
 Täysin samaa mieltä

11. Jotain muuta mitä olen itse kokenut haastavaksi

---

12. Päivätoiminnan uudistus on vaatinut minulta uusien toimintatapojen opettelua **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä

13. Uudistus on vaatinut minulta sopeutumista **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä

14. Päivätoiminnan uudistus on vaatinut minulta asennemuutosta **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä

15. Uudistus on vaatinut lisää vuorovaikutusta ohjaajien kesken **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä

16. Päivätoiminnan uudistus on vaatinut minulta jotain muuta, mitä?

---

17. Etua oppilaille on ollut mielestäni tutustuminen uusiin ohjaajiin ja oppilaisiin sekä heidän kanssaan toimiminen **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä

Palautekysely

18. Oppilaat ovat saaneet vaihtelua päivätoimintaan **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä

19. Oppilaat eivät ole mielestäni hyötynet mitään uudesta päivätoimintamallista **Merkitse vain yksi soikio.*

- Täysin eri mieltä
- Osittain eri mieltä
- En samaa enkä eri mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Täysin samaa mieltä

20. Oppilaat ovat saaneet mielestäni jotakin muuta hyötyä, mitä?

---

21. Päivätoiminnan jatkuessa syksyllä, kerro oma kehitysehdotuksesi iltapäivätoimintaan, jotta päivätoiminta olisi mielekästä oppilaille

---

Palvelun tarjoaa

 Google Forms